

Filozofia codzienności (91)

Jeżeli weźmiemy pod uwagę teorię prawa naturalnego funkcjonującą na gruncie myśli chrześcijańskiej, to nakazuje ona czynić dobro i unikać zła. Powstaje pytanie dlaczego z zasady: dobro należy czynić, zła należy unikać – nie wyprowadza się w drodze wynikania zasady trwałego pokoju. Nadanie pokojowi wartości prawnonaturalnej umożliwiłoby legalny opór społeczeństw wobec decyzji rządów decydujących o prowadzeniu wojny. Za zabicie człowieka w warunkach pokoju sąd skazuje na bardzo wysokie kary. Natomiast zabicie człowieka na wojnie jest uznawane za wyraz bohaterstwa.

Innym przejawem średniowiecznych ograniczonych koncepcji pokoju był kodeks etyki rycerza chrześcijańskiego nie dopuszczający walki w złej sprawie. Ten kodeks etyki określał jak rycerz ma walczyć. Jeszcze innym przejawem ograniczonych koncepcji pokoju była teoria tysiącletniego królestwa pokoju. Głoszono, że wprawdzie wzmagają się wojny, ale tysiąc lat przed końcem świata nastąpi królestwo trwałego pokoju. Zaprowadzi go Bóg, bowiem dziełem człowieka są nieustanne wojny.

Sensowność idei pacyfizmu nie powinna dzisiaj wzbudzać wątpliwości, zważywszy wynalezione środki masowego rażenia. Najkrócej należy to wyrazić w sposób następujący: albo pacyfizm, albo zagłada. Pacyfizm jest pojęciem szerokim, bowiem wiąże się nie tylko z zakazem prowadzenia wojen i likwidacją armii. Składnikiem tego pojęcia jest protest wobec wszelkiej przemocy, jak również zakaz kary śmierci. Z pacyfizmem wiąże się także dążenie, by możliwość nie odbywania służby wojskowej uznać za prawo człowieka. W naturalny sposób pacyfizm splata się z ideami ekologicznymi, jakkolwiek nie każdy ekolog jest pacyfistą. Ochrona środowiska jest wyrazem troski o godziwe warunki dla istnienia człowieka. Jest też oczywiste, że w konsekwencji pacyfizm jest zespolony z tolerancją, a ściślej życzliwością również dla tego, co nie jest przez kogoś akceptowane.

Nową postacią pacyfizmu jest wegetarianizm, na razie nieaprobowany przez wszystkich pacyfistów. Niejedzenie mięsa wiąże się ściśle z tą ideą, bowiem chodzi o

likwidację przemocy i szacunek dla istot różnych od człowieka, co nie znaczy, że gorszych. Wyliczono, że likwidacja głodu na Ziemi nastąpiłaby z chwilą przeznaczenia obszarów, na których obecnie uprawia się pasze dla bydła rzeźnego, na pola, gdzie siałoby się pszenicę, ryż i sadziło kartofle. Troska, by nie zadawać innym cierpień, dążenie do likwidacji głodu, są wyrazem nastawienia pacyfistycznego.

Ruch pacyfistyczny jest osłabiony różnicą zdań co do metod wprowadzania trwałego pokoju. Ręcznicy idei pacyfistycznej są rozproszeni i pozbawieni środków finansowych, którymi dysponują koncerny produkujące broń. Organizacje i stowarzyszenia pacyfistyczne, by wymienić Stowarzyszenie Kultury Europejskiej (SEC), czy Pacyfistyczne Stowarzyszenie Wolnej Myśli nie mają ani środków finansowych, ani wpływu na media, które mogłyby i powinny zaszczeniać pacyfizm. Ponadto pokojowa nagroda Nobla stała się swoistym instrumentem politycznym i bywa przyznawana nie tym, którzy mogliby stanowić wzór nastawienia pacyfistycznego.

Ujmując syntetycznie, rozważane jest szereg wartości pacyfizmu następującymi metodami: drogą procesów edukacyjnych, drogą przemocy w stosunku do tych, którzy są odmiennego zdania (teologia rewolucji) lub drogą sił policyjnych, które na drodze pokojowej nie dopuszczałyby do agresji w formie wojny. Dodam jeszcze, że niemiecki filozof XX wieku, A. Sturm proponował powszechne nakłanianie do uprawiania sportu aż do ryzyka śmierci. Uważał, że tą drogą nastąpi rozładowanie agresji w jednostkach i nie będzie się szukać ujścia takich uczuć w zabijaniu na wojnach.

Odmiany humanizmu

Interesujące, że tylko jedna z epok kulturowych nosi miano humanizmu. Mowa o czasach, które nastąpiły bezpośrednio po średniowieczu. Ponieważ wcześniej Bóg stanowił centralny punkt odniesienia – renesans przyniósł radykalną odmianę. Wartością najwyższą, na wzór czasów starożytnych, stał się człowiek. I z reguły homocentryzm jest wyrazem poglądów i postaw określanych mianem humanizmu.

Epoka renesansu doprowadziła do przewyciężenia teocentryzmu znamiennego dla średniowiecza. Głosząc wartość człowieka, zarazem wskazała na znaczenie wolności. Wolność, ceniona przez myślicieli renesansu, wiązała się z przekonaniem, że w człowieku tkwią możliwości rozwojowe. Nie ma innego prawodawcy, aniżeli człowiek decydujący o swoim istnieniu w sposób wolny od nacisku wskazywanych autorytetów.

Okazuje się, że humanizm nie jest pojęciem jednoznacznym. Obok humanizmu powstałego w renesansie występuje współcześnie, na przykład, humanizm chrześci-

jański. W myśl tej odmiany humanizmu wartością najwyższą nie jest człowiek lecz Bóg. Zaś wolność człowieka jest ograniczona systemem gotowych przykazań boskich i kościelnych.

W takim razie czy można określić wspólne właściwości różnorodnych odmian humanizmu? Jest to pytanie tym bardziej skomplikowane, że humanizm tylko w swych niektórych odmianach wiąże się z pacyfizmem. A wydawałoby się, że traktowanie człowieka jako środka do osiągnięcia nawet wzniesłego celu – co dochodzi do głosu również w wojnach tzw. sprawiedliwych – jest sprzeczne z humanizmem.

Zapewne można wskazać elementy wspólne w dzisiejszych odmianach humanizmu, łączące go zresztą z humanizmem wieków poprzednich. Otóż cechą znamieną jest optymizm, wiara w czyn człowieka i naszą moc kulturotwórczą. Znamienne też, że w poglądach określanych mianem humanizmu dochodzi do głosu wskazanie, by zmierzać do celów wiążących nas z innymi. Zwrot ku sobie, czy na przykład pesymizm uniemożliwiają określenie danych poglądów jako jedną z odmian humanizmu. Trzeba podkreślić, że humanizm może godzić się z przekonaniem, że człowiek ma gotowe wzory i z narzucaniem mu szacunku dla osób wskazywanych jako obowiązujące autorytety. Pogląd, który nierozdzielnie wiąże się z humanizmem, to docenianie relacji człowiek – człowiek, nie zaś relacji człowiek – rzecz.

Wbrew dość powszechnie zakorzenionym poglądom racjonalizm nie jest w sposób konieczny związany z pojęciem humanizmu. Niekoniecznie też szczęście człowieka bywa uznawane jako wartość nadrzędna. Raczej rozwój, doskonalenie wewnętrzne jest wskazywane jako istotna wartość. Niektóre spośród odmian humanizmu głoszą absolutyzm wartości, ale są też odmiany tego nurtu głoszące relatywizm i subiektywizm wartości.

Nowy humanizm, powstały w naszym stuleciu, głoszony przez *New Age*, charakteryzuje się powiązaniem z ideami ekologicznymi oraz z pacyfizmem. Głosząc agnostycyzm, twórcy *New Age* zachęcają do podejmowania czynów z pełną świadomością naszych ograniczonych możliwości poznawczych. Przewyciężając scjentyzm i racjonalizm, humanizm ten dopomina się o to, by cenić uczucia i wolę człowieka na równi z naszą sferą intelektualną.

Niemożliwość osiągnięcia prawdy, możliwość jedynie jej częściowego poznania, sprawia że *New Age* wolny jest od jakichkolwiek uprzedzeń do poszczególnych narodów, czy wyznań religijnych.

cdn.

Maria Łayrakowska